

Sammanfattning

Syftet med de förslag utredningen lägger fram är att de skall bidra till en väl fungerande lönebildning och en god utveckling av den svenska ekonomin, med en stark tillväxt och stigande sysselsättning utan att inflationen drivs upp. Det är en nödvändig förutsättning för att sänka arbetslösheten och det lägger en bra grund för en god lönsamhet i företagen, starka offentliga finanser, stigande reallöner och goda anställningsvillkor i övrigt.

Utredningen redovisar inledningsvis fyra utgångspunkter för förslagen. Den första är att lönebildningen inte fungerar bra. Den andra är att ramar för lönebildningen har betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Den tredje är att avtal allmänt sett är bättre än lagstiftning. Den fjärde är att det krävs ett brett stöd bland arbetsmarknadens parter och i riksdagen för förändringar av lagstiftningen på detta område.

Utredningen lämnar förslag inom fem områden till åtgärder som sammantagna skulle kunna bidra till en bättre fungerande lönebildning. Genom dessa förslag förbättras möjligheterna för parterna att under fredliga former komma fram till avtal, som bidrar till en god utveckling av den svenska ekonomin. Förslagen bör genomföras innan huvuddelen av de nuvarande avtalen löper ut och i god tid före nästa riksdagsval.

1) Medlingsinstitut. Förslagen är i detta avseende i stort sett desamma som i utredningens delbetänkande Medlingsinstitut och lönestatistik (SOU 1997:164). Utredningen föreslår:

- att ett nytt och starkare Medlingsinstitut bör bildas senast den 1 januari år 2000. Det bör ha två uppgifter, att medla och att verka för en väl fungerande lönebildning. Medlingsinstitutet bör ha en ämbetsmannastyrelse på fem personer och tre anställda medlare varav en – riksmedlaren - bör vara institutets chef. Medlingsinstitutet bör ha ytterligare ca tio anställda, bl.a. med kompetens inom samhällsekonomi, lönestatistik och juridik. Medlingsinstitutet bör knyta till sig tre expertråd i avtalsfrågor, samhällsekonomi respektive lönestatistik för samverkan med arbetsmarknadens parter.

2) Utökade befogenheter. Medlingsinstitutet bör få en betydligt starkare ställning än den nuvarande förlikningsmannarexpeditionen genom att det

får utökade befogenheter. Utredningen föreslår:

- att Medlingsinstitutet bör få befogenhet att agera tidigt och kalla parterna till överläggningar bl.a. för att informera sig om tidsplaner och yrkanden inför kommande förhandlingar,
- att Medlingsinstitutet bör verka för en samordning av tidsplaner för förhandlingar och avtalsperioder,
- att Medlingsinstitutet bör verka för en samordning av avtalsförhandlingar,
- att varseltiden för stridsåtgärder förlängs från 7 till 14 dagar,
- att Medlingsinstitutet bör kunna skjuta upp varslade stridsåtgärder i högst 14 dagar,
- att Medlingsinstitutet bör kunna uppmana parter att lösa en intressetvist genom skiljeförfarande och att en fast skiljenämnd utses,
- att parter bör vara skyldiga att infinna sig om Medlingsinstitutet kallar, men
- att det däremot inte bör vara möjligt att besluta om sammanläggning av medlingsbud.

3) Stärkt normbildning. En gemensam verklighetsbild underlättar för parterna att komma fram till avtal utan konflikt. Vidare underlättar det för parterna att sluta avtal som bidrar till en god utveckling av svensk ekonomi. Utredningen föreslår:

- att lönestatistiken bör förbättras i enlighet med förslag i delbetänkandet och att Medlingsinstitutet bör vara beställare av den statliga lönestatistiken, samt
- att en rapport om löneutveckling m.m. i Sverige och omvärlden och en rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för löneförhandlingarna bör utarbetas varje år.

4) Stramare konfliktregler. En rimligare balans mellan parterna på arbetsmarknaden skulle underlätta för parterna att sluta avtal som främjar en god utveckling av den svenska ekonomin. Utredningen föreslår:

- att rätten till sympatiåtgärder inte bör tas bort, men begränsas,
- att ett proportionalitetskrav bör införas för att begränsa möjligheten till stridsåtgärder som kostar lite för den egna organisationen, men orsakar stora kostnader för motparten och tredje man,
- att förbud mot stridsåtgärder mot enmans- eller familjeföretag bör återinföras, men
- att ett krav på medlemsomröstning före stridsåtgärder inte bör införas.

5) Jämställdhet. Möjligheterna för Medlingsinstitutet att medverka till en ökad jämställdhet bör tas tillvara. Utredningen föreslår:

- att lönestatistiken bör förbättras, att underlaget för forskning om kvinnor och mäns löner förbättras genom en komplettering av databasen LINDA med löneuppgifter, att de årliga rapporterna om löneutveckling m.m. bör innehålla ett särskilt kapitel om löneutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv samt att Medlingsinstitutet tillförs erforderlig kompetens på jämställdhetsområdet.

Det är allmänt sett bättre om förhållandena mellan parterna på arbetsmarknaden regleras i kollektivavtal än i lag. Det är mot den bakgrunden bra att SAF, LO, TCO och SACO har inlett samtal om möjligheterna till ökat samförstånd. Industriavtalet har varit en tillgång i årets avtalsrörelse och utredningens förslag är utformade så att förhandlingarna på områden med den typen av avtal inte störs. Utredningen pekar också på möjligheterna inom avtalsförhandlingarnas ram att förbättra lönebildningen genom att parterna verkar för en ökad samordning, att kombinera samverkan på central nivå med ett större utrymme för lokal lönebildning och att införa mer av resultatbaserade lönesystem.

Utredningen föreslår slutligen att regeringen inrättar ett råd för regelbundna överläggningar med arbetsmarknadens parter för att åter stärka samförstånd och samsyn. Erfarenheterna från andra länder i vår närhet – Danmark, Finland, Irland, Nederländerna och Österrike – är goda av sådan samverkan. Utredningen menar att det vore en stor fördel om statsmakterna och arbetsmarknadens parter kunde uppnå samförstånd om vad som är bra för landet. Ett sådant samförstånd bör innefatta en inriktning på låga nominella lönekostnadsökningar och låg inflation. Utredningen pekar också på möjligheten att förbättra lönebildningen genom åtgärder på andra områden än de utredningen specifikt har arbetat med. Det gäller bl.a. skatternas nivå och särskilt marginalskatterna, utbildning och kompetensutveckling för att minska problem med brist på vissa typer av arbetskraft, en inriktning av arbetsmarknadspolitiken som står i bättre samklang med en väl fungerande lönebildning och utformningen av arbetslöshetsförsäkringen som en omställningsförsäkring. Även denna typ av frågor bör kunna tas upp i trepartsöverläggningarna. Ett samförstånd omkring sådana frågor skulle kunna bidra till att både företag och offentlig sektor stärks och att möjligheterna till ökade reallöner förbättras. Det skulle också förbättra möjligheterna till stigande sysselsättning och minskad arbetslöshet.